

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Ukraina

Internflyktninger

16. april 2020

© Landinfo 2020

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentesreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivaretatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

There are approximately 1,4 million registered internally displaced persons (IDPs) in Ukraine today. The displacement started in spring 2014 from Crimea and the separatist controlled areas of the eastern regions of Donetsk and Lugansk.

Most IDPs live in government-controlled areas close to the contact line in rented housing. Almost half of the IDP population are families with children. To be able to register as an IDP one must cross the contact line into the government controlled areas, and in order to apply for IDP support and continued payment of pensions, one must present proof of IDP registration.

Surveys show that IDPs are more prone to unemployment. IDPs access health treatment more or less on the same grounds as the local population. Access to pension for elderly is reportedly a challenge. There is in general little discrimination of IDPs.

Sammendrag

Det er ca. 1,4 millioner registrerte internt fordrevne i Ukraina i dag. Forflytningen startet våren 2014, som en følge av den russiske anneksjonen av Krim og krigshandlingene mellom ukrainske myndigheter og pro-russiske separatister i de østlige fylkene Donetsk og Lugansk.

Noe under halvparten av internflyktingene er barnefamilier, og de fleste leier boliger i de regjeringskontrollerte områdene i nærheten av den såkalte kontaktlinjen. For å søke om støtte og fortsette utbetaling av statlige pensjoner, må man legge frem bevis på at man er registrert som fordrevet på regjeringskontrollert side av kontaktlinjen.

Undersøkelser viser at fordrevne er mer utsatt for arbeidsledighet. Helsebehandling har de imidlertid tilgang til på mer eller mindre samme grunnlag som lokalbefolkningen. Tilgangen til alderspensjon beskrives som en utfordring. Det rapporteres generelt om lite diskriminering av internflyktinger.

1	Innledning	6
2	Internflyktninger: antall og registrering.....	7
2.1	Antall internflyktninger.....	7
2.2	Profil på internflyktninger: kjønn, alder, utdanning og arbeid.....	8
2.3	Registrering av internflyktninger.....	9
2.4	Kryssing av kontaktlinjen.....	10
2.5	Deltagelse i valg	11
3	Den humanitære situasjonen	11
3.1	Økonomisk støtte til internflyktninger.....	12
3.2	Bolig.....	13
3.2.1	Kollektive sentre.....	13
3.3	Alderspensjon	14
3.4	Helsetjenester.....	15
3.5	Funksjonshemmede og uføre.....	16
3.6	Psykiske lidelser blant internflyktninger.....	17
3.7	Kompensasjon for skadet eller ødelagt eiendom	18
4	Holdninger overfor internflyktninger	19
5	Referanser	20

1 Innledning

Offisielt er det rundt 1,4 millioner registrerte internflyktninger i Ukraina (IOM 2020). Den første bølgen av internflyktninger kom i mars 2014, i forkant av den omdiskuterte folkeavstemningen om hvorvidt Krim skulle bli en del av den russiske føderasjonen. Internflyktningene fra Krim bestod av pro-ukrainske aktivister, journalister, myndighetspersoner, Krim-tatarer og personer som ikke ønsket russisk statsborgerskap (Ferris et al. 2015, s. 7; Lifos 2015, s. 14).

En ny og langt større bølge av internflyktninger fulgte våren og forsommeren 2014. Den var forårsaket av urolighetene som brøt ut rundt de store byene Donetsk og Lugansk, i fylkene (oblast) Donetsk og Lugansk, helt øst i landet. De to områdene har historisk hatt nær tilknytning til Russland og en stor russisk minoritet, og flertallet har russisk som sitt førstespråk. De separatistkontrollerte områdene i fylkene Donetsk og Lugansk erklærte seg for uavhengige folkerepublikker i mai 2014 (Holm 2015), og i juni 2014 brøt det ut kamper mellom den ukrainske hæren og pro-russiske separatister i disse områdene (Ferris et al. 2015, s. 7).¹

Dette notatet tar for seg situasjonen for internflyktninger i Ukraina. Internt fordrevne² er personer som har blitt tvunget til eller har sett seg nødt til å flykte fra sine hjem eller faste bosted, særlig som følge av eller for å unngå følgene av væpnet konflikt, generalisert vold, menneskerettighetsbrudd eller naturlige eller menneskeskapte katastrofer, og som ikke har krysset en internasjonalt anerkjent landegrense (Guiding Principles on Internal Displacement 1998, som gjengitt i IDMC u.å).

Dette notatet omtaler personer fra separatistkontrollerte områder av Donetsk og Lugansk og fra Krim som er registrert som internflyktninger i regjeringskontrollerte områder av Ukraina.

Notatet er tredelt. Først redegjøres det for antall internflyktninger, hvor de bor, deres sosioøkonomiske profil, og hvordan de registres. Dernest tar notatet for seg den humanitære situasjonen for internflyktninger, som tilgang til velferdstjenester, bolig, pensjon og helsetjenester i regjeringskontrollerte deler av Ukraina. Avslutningsvis belyses graden av integrasjon i lokalsamfunnet, og hvorvidt internflyktninger blir diskriminert av den lokale, fastboende befolkningen.

¹ I perioden fra krigen startet i april 2014 til november 2019, har det blitt registrert totalt rundt 13 000 drepte (sivile, militære og væpnede grupper) og et sted mellom 40 000 og 43 000 sårede. Minst 3344 sivile skal ha blitt drept (inkludert de 298 omkomne etter nedskytingen av Malaysian Airlines MH17 i juli 2014). Antallet sårede sivile er anslått å være mer enn 7000 (OHCHR 2019, s. 8).

² I notatet brukes betegnelse *internflyktninger* og *internt fordrevne* synonymt.

Store deler av kildematerialet er åpent tilgjengelig, og består av rapporter fra internasjonale menneskerettighets- og hjelpeorganisasjoner, ukrainske ikke-statlige organisasjoner, forskere og andre lands landkunnskapsenheter. I tillegg besøkte Landinfo Ukraina i september 2019 og intervjuet en rekke kilder om situasjonen for internflyktninger. Vi besøkte både Kharkiv i øst og hovedstaden Kyiv. Begge steder bor det et større antall internflyktninger. Kildene vi snakket med, både de lokale og de internasjonale, er svært sentrale i å kartlegge og bistå internflyktninger, og har dermed førstehåndskunnskap om situasjonen. Samtidig driver de viktig påvirkningsarbeid overfor ukrainske myndigheter. Landinfo intervjuet også lokale myndigheter ansvarlige for internflyktninger i Kharkiv.

2 Internflyktninger: antall og registrering

2.1 Antall internflyktninger

Det ukrainske sosialdepartementet opplyste i februar 2020 at det er 1 442 000 registrerte internflyktninger i Ukraina (Ukrinform 2020). Det anslås at rundt 60 prosent av internflyktningene kommer fra separatistkontrollert område i Donetsk fylke, mens 37 prosent har blitt fordrevet fra separatistkontrollert område i Lugansk fylke, og 3 prosent kommer fra Krim (IOM 2020, s. 4).

Flyktninghjelpens representant i Ukraina mente at myndighetenes tall er for høye, og at det faktiske tallet på internflyktninger trolig ligger et sted mellom 800 000 og 1 million (møte i Kyiv, september 2019). OCHA opererer med et tall på rundt 800 000 (som sitert i IDMC 2018a).

Det er flere årsaker til at blant andre Flyktninghjelpens og OCHAs tall er lavere enn det myndighetene opererer med. En del internflyktninger antas å ha returnert til hjemstedet i separatistkontrollerte områder. Mange er trolig ikke «reelle» internflyktninger; de bor fremdeles i separatistkontrollerte områder, men har registrert seg i regjeringskontrollerte områder for å få tilgang til ytelser og pensjon, slik myndighetene krever (UNHCR, møte i Kyiv september 2019; IDMC 2018a).

Det antas at det også er personer som skulle vært registrert, men som har unnlatt å gjøre det. Det kan være fordi de har villet unngå innkalling til militærtjeneste, fordi de har manglet dokumentasjon, eller fordi de har vært bostedsregistrert et annet sted enn der de faktisk bodde (R2P, som sitert i Lifos 2015).

Halvparten av de registrerte internflyktningene holder til i Donetsk og Lugansk fylke, på regjeringskontrollert side av den såkalte kontaktlinjen.³ Kontaktlinjen er grensen mellom de separatistkontrollerte områdene i fylkene Donetsk og Lugansk, og resten av Ukraina, dvs. regjeringskontrollerte områder. Den største andelen holder til i Donetsk fylke (500 233), mens resten fordeler seg slik: Lugansk fylke (276 747), Kyiv by (154 909), Kyiv fylke (60 600), Kharkiv fylke (132 422), Dnipropetrovsk fylke (70 414) og Zaporizhia fylke (55 365) (IOM 2019, s. 4).

Etter mange år med krig er det stadig flere internflyktninger som ønsker å bli på sitt nye bosted. I 2018 var det for første gang flere som ønsket å bli enn å dra hjem (IDMC 2019, s. 22).

2.2 Profil på internflyktninger: kjønn, alder, utdanning og arbeid

Det ukrainske sosialdepartementet kartlegger ikke sosioøkonomiske indikatorer for internflyktningene, slik som kjønn, alder, utdanning og arbeid (Department of Social Protection, møte i Kharkiv september 2019). Flyktningshjelpen jobber med å kartlegge slike forhold, noe de mener vil være nyttig for lokale styresmakter (møte 2019), og det samme gjør IOM. IOM har siden 2016 gjennomført undersøkelser (surveys) blant internflyktninger. Undersøkelsene kartlegger sosioøkonomiske forhold på individ- og husholdsnivå i 24 fylker og i Kyiv.⁴ I de neste avsnittene presenterer vi noen av funnene fra undersøkelsen for perioden juli-september 2019.

Den gjennomsnittlige husstanden blant internflyktninger er 2,39 personer. 59 prosent av husstandsmedlemmene var kvinner, og 22 prosent av kvinnene var over 60 år. Disse forholdene sammenfaller med resten av den ukrainske befolkningen (IOM 2019, s. 8).

Husstander med barn utgjorde 37 prosent av alle husstander som ble undersøkt, hvilket også sammenfaller med resten av befolkningen. Andelen store familier med tre eller flere barn utgjorde 9 prosent av alle husstandene med barn, mens andelen husstander med kun én voksenperson var 42 prosent. 37 prosent av alle husstander med barn var ledet av en kvinne (IOM 2019, s. 8).

Drøyt halvparten (52 prosent) av de som ledet husstander med internflyktninger, hadde høyere utdanning. Når det gjelder sysselsetting, var 47 prosent av

³ Det er fem grenseoverganger langs den 500 km lange kontaktlinjen mellom regjeringskontrollerte og separatistkontrollerte områder i Donetsk og Lugansk: Marinka, Mayorske, Hnutove, Novotroitske og Stanytsia Luhanska (HRW 2017).

⁴ Informasjonen fra undersøkelsene stammer fra intervjuer (både 2406 en-til-en intervjuer og 3970 telefonintervjuer) med internflyktninger, fokusgrupper og informasjon fra andre kilder (IOM 2019, s. 5).

internflyktningene i undersøkelsen i arbeid, og 7 prosent var aktivt jobbsøkende. Andelen sysselsatte er lavere enn for den ukrainske befolkningen som helhet, der andelen sysselsatte mellom 15 og 70 år var 59 prosent⁵ i perioden mellom april og juni 2019 (IOM 2019, s. 10). Andelen økonomisk inaktive på tidspunktet for undersøkelsen var 46 prosent. De fleste av disse var pensjonister (25 prosent), resten var hjemme av andre grunner (hjemmeværende, funksjonshemmede, studenter) (IOM 2019, s. 12).

Internflyktninger som tidligere hadde jobbet i industri- og servicesektoren, slet mest med å finne seg jobb på sitt nye bosted.⁶ 63 prosent av internflyktningene mente deres nåværende arbeid stod i samsvar med deres kvalifikasjoner. 62 prosent av sysselsatte internflyktninger var formelt ansatt, det vil si de hadde undertegnet arbeidskontrakt, mens 32 prosent hadde et uformelt arbeidsforhold (6 prosent svarte ikke). Prosenten sysselsatte internflyktninger var høyest i Kyiv by (87 prosent) (IOM 2019, s. 10-11).

2.3 Registrering av internflyktninger

Ukraina vedtok Lov om internflyktninger og deres rettigheter i oktober 2014, som tilrettela for en landsomfattende registrering av internflyktninger. I henhold til loven fra 2014 må internflyktninger søke om å bli registrert på stedet for tilflukt i regjeringskontrollerte områder. Det er ikke mulig å registrere seg som fordrevet i områder som ikke er kontrollert av regjeringen, ettersom ukrainsk lov ikke gjelder der (IDMC 2016, s. 2). Man må med andre ord krysse kontaktlinjen for å registrere seg.

Det er Department of Social Protection på det nye bostedet som registrerer internflyktninger. Man må fremvise innenrikspass/ID-kort og bevis på permanent bostedsregistrering i separatistkontrollert område. I slike tilfeller skal det bare ta en times tid å bli registrert. Dersom man ikke har bevis på bostedsregistrering, må det fremvises andre dokumenter som bevis på bosted, for eksempel utdanningsdokumenter. I slike tilfeller kan prosessen ta noe lengre tid, opptil ti dager (Caritas; Station Kharkiv; R2P, møte i Kharkiv september 2019).

Bevis for status som internt fordrevet blir utstedt til hver voksenperson i hver familie. Beviset inneholder den nye bostedsadressen til den fordrevne. Den gamle adressen, det vil si der vedkommende opprinnelig (eller permanent) er bostedsregistrert, står fremdeles i innenrikspasset/ID-kortet, og blir ikke endret som følge av registreringen som internflyktning (IRB 2017).

⁵ Basert på tall fra det ukrainske statistikkbyrået.

⁶ De som tidligere jobbet i gruveindustrien i og rundt byen Donetsk (som i dag ligger i separatistkontrollert område), har for eksempel hatt vanskeligheter med å finne jobb etter forflytningen.

Det har tidligere blitt avdekket omstendelige prosedyrer og problemer med å oppfylle dokumentasjonskravet for å registrere seg som internflyktning. I tillegg har det vært lange køer ved registrering. Dette har forhindret noen fra å registrere seg som internflyktning og, for noen, medført forsinket utbetaling av stønader. Dette kom blant annet frem i prosjektet Ukraine's hidden tragedy om ukrainske internflyktnings erfaringer i 2017, ledet av forskeren Irina Kuznetsova (2017, s. 12) ved universitetet i Birmingham.

Ingen av kildene Landinfo intervjuet om interflyktninger i september 2019, nevnte selve registreringen som spesielt problematisk for tiden. Flere NGO-er i Kharkiv som bistår internflyktninger, mente det er en enkel prosess å bli registrert som internflyktning. Organisasjonene hadde ikke hørt om at noen har hatt problemer knyttet til det å registrere seg (Caritas; Station Kharkiv; R2P, møte september 2019).

Myndighetene sjekker hver annen måned om internflyktninger har oppholdt seg utenfor regjeringskontrollert område i mer enn 60 dager, gjennom såkalt bostedskontroll. Kontroll av bosted gjøres ved at aktuelle myndigheter avlegger besøk hjemme hos internflyktninger. I tillegg registrerer grensevakter hvem som passerer kontaktlinjen og når. Denne informasjonen sendes videre til pensjonsfondet. Dersom bostedskontroll og grensepasseringer avdekker at en person har vært borte i mer enn 60 dager, bortfaller registreringen som internflyktning (Flyktningehjelpen, møte 2019; UNHCR 2019b, s. 2).

2.4 Kryssing av kontaktlinjen

I 2018 krysset gjennomsnittlig 1,1 millioner mennesker kontaktlinjen hver måned. Det var en økning på 15 prosent sammenlignet med 2017. Over halvparten av de som krysset i 2018, var over 60 år. Grunnen til at så mange eldre krysser linjen, er at de må registrere seg som internflyktninger i regjeringskontrollerte områder for å motta alderspensjon, og jevnlig reise over dit for å kunne motta den (IDMC 2018b, s. 8; UN Ukraine 2019, s. 1-2). De kryssende omfatter imidlertid også personer som har bosatt seg vest for kontaktlinjen i regjeringskontrollerte områder, og som reiser hjem for å se til eiendom og besøke familie og venner (HRW 2017; IDMC 2018b, s. 8).

Fordi så mange krysser kontaktlinjen, og antall passeringpunkter er få (fem kryssningspunkt), er køene ofte lange. Det er grundige kontroller av de som krysser. I november 2018 opplyste kryssende at de hadde måttet vente fire til fem timer i kø før de kunne passere. Det rapporteres også om mangelfull tilgang til vann, dårlige sanitære forhold, mangel på venteområder, manglende medisinsk beredskap, mv. (UN Ukraine 2019, s. 3).

HRW publiserte i 2017 en rapport om forholdene ved grensepasseringene. I tillegg til forholdene nevnt ovenfor, påpekte de at ventetiden er ekstra belastende i

de kalde vintermånedene og varme sommermånedene. Militært personell på begge sider oppførte seg, ifølge HRWs respondenter, upassende. De nektet personer å krysse på vilkårlig grunnlag, brukte frekt og upassende språk og krevde bestikkelser av de kryssende (HRW 2017).

Kontaktlinjen er også utsatt for beskytning og omringet av miner og andre eksplosiver. I 2018 var det tre sikkerhetshendelser ved krysningspunkt på kontaktlinjen. En sivil mann ble drept, og to sivile menn og tre damer ble skadet da de krysset linjen (UN Ukraine 2019, s. 2).

Broen ved grensepasseringen Stanitsa Luhanska, som er det eneste krysningspunktet mellom separatistkontrollert og regjeringskontrollert område i Lugansk fylke, ble åpnet i slutten av november etter omfattende reparasjonsarbeid. Broen hadde da vært stengt siden deler av den ble ødelagt i 2015. Kryssende har siden 2015 måttet krysse på midlertidige ramper i tre, noe som var spesielt risikabelt for eldre og funksjonshemmede (OSSE 2019, s. 3).

2.5 Deltagelse i valg

Stemmegiving i Ukraina var lenge knyttet til permanent bostedsregistrering. Internflyktninger er som nevnt ikke permanent bostedsregistrert på sitt nye bosted, men på sitt gamle bosted i separatistkontrollerte områder. Frem til 2019 kunne internflyktninger stemme i presidentvalg og til deler av parlamentet, men ikke ved lokalvalg. Begrunnelsen var at de ikke hadde fast tilhørighet (det vil si bostedsregistrering) i lokalsamfunnet. Dersom internflyktninger endret sin permanente bostedsregistrering, kunne de delta i lokalvalg, men da mistet de status som internflyktning og de støtteordningene dette medfører. Mange internflyktninger hadde bodd lenge på sitt nye bosted, og var frustrert over at de ikke fikk bidra til å påvirke forholdene der (Sokolova 2019).

I 2019 ble den nye valgloven omsider vedtatt. Internflyktninger kan nå registrere en «valgadresse» og stemme der de faktisk bor (IOM 2019, s. 47).

3 Den humanitære situasjonen

I desember 2014 besluttet den ukrainske regjeringen at staten skulle stoppe utbetaling av pensjoner og sosiale tjenester⁷ i områder som ikke er under kontroll av ukrainske myndigheter. Personer fra disse områdene som ønsker å motta sosiale ytelser, må derfor registrere seg som internflyktning i regjeringskontrollerte områder. Dette blir betraktet som en årsak til at flere

⁷ Dette er pensjoner og sosiale tjenester som alle ukrainske borgere har krav på. Det er det ukrainske pensjonsfondet som administrerer disse støtteordningene, og må skilles fra økonomisk støtte til internflyktninger (se kap. 4.1), som administreres av Directorate for Social Protection.

personer har flyttet fra separatistkontrollerte til regjeringskontrollerte områder (Bertelsmann Stiftung 2016, s. 4). For at en internflyktning skal motta pensjon og andre statlige stønader på det nye bostedet, må han/hun legge frem både innenrikspass og bevis på registrering som fordrevet. De som flytter videre, må omregistrere adressen for fortsatt å kunne motta stønader og bistand (IDMC 2016, s. 2).

De fleste internflyktningene som deltok i IOMs undersøkelse i juli-september 2019, var godt fornøyd med tilgangen til grunnleggende sosiale tjenester. Det var størst tilfredshet med tilgang til utdanning (87 prosent) og mindre tilfredshet med tilgangen til helsetjenester (77 prosent) og mulighet til å få jobb (73 prosent) (IOM 2019, s. 30).

3.1 Økonomisk støtte til internflyktninger⁸

Personer som er registrert som internflyktning, kan motta statsstøtte for internflyktninger (støtten kommer direkte fra det statlige budsjettet). Det er Department of Social Protection som har ansvar for disse utbetalingene.

- For personer som ikke er i stand til å jobbe – det vil si pensjonister, barn og studenter som fremdeles er avhengig av sine foreldre, men ikke eldre enn 23 – er støtten på 1000 UAH (380 NOK) per person per måned.
- For arbeidsdyktige er støtten på 442 UAH (170 NOK) per person i måneden.
- Familier kan ikke motta en samlet støtte på mer enn 3000 UAH (1130 NOK) per måned, med mindre de har mer enn tre barn. For disse familiene er støtten på 5000 UAH (1890 NOK) per måned (UNHCR, e-post mars 2020).

Støtten har ikke endret seg vesentlig siden den ble innført. Kilder i Ukraina som både Landinfo (september 2019) og Lifos (2015) har intervjuet, har poengtert at støtten ikke er tilstrekkelig for å klare seg. Dette gjelder særlig i byene, hvor kostnadsnivået er høyere (Lifos 2015, s. 20).

Det gis ikke støtte hvis et familiemedlem eier bolig i en region utenfor de separatistkontrollerte områdene. Det samme gjelder dersom et familiemedlem har oppsparte midler ti ganger eksistensminimum for en arbeidsdyktig person. Støtten opphører når man ikke lenger er registrert som internflyktning, eller dersom man har oppgitt feilaktig informasjon, eller holdt tilbake oppdatert informasjon (NRC 2016, s. 70-72). De som ikke finner registrert arbeid innen de første fire månedene, og som ikke registrerer seg som arbeidsledig, får ikke støtte (Kuznetsova 2017, s. 13; Kuznetsova, e-post november 2017).

⁸ Alle beløpene under er omregnet med valutakurs i slutten av mars 2020.

3.2 Bolig

Alle kildene Landinfo snakket med om internflyktninger, mente boligsituasjonen er den største utfordringen for internt fordrevne (UNHCR; NGO-er i Kharkiv; Flyktningehjelpen, møte 2019). Internflyktninger stiller likt med alle andre på leiemarkedet, og det offentlige har ikke iverksatt noe stor-skala program for bosetting av internflyktninger.

Det finnes et offentlig boligprogram (Affordable Housing Programme) i Ukraina. Dette gjelder for hele befolkningen, inkludert internflyktninger. Programmet går ut på at søkeren skal dekke én andel av kostnadene for bolig, og staten den andre. Vanlige borgere skal dekke 70 prosent av kostnadene, og staten 30 prosent. For internflyktninger er fordelingen mellom søker og staten 50/50. Programmet omfatter internflyktninger med en månedlig inntekt lavere enn summen av tre gjennomsnittlige månedsinntekter. I 2018 ville dette i teorien omfatte over 90 prosent av alle registrerte internflyktninger (UNHCR 2019a, s. 5, 26). 70 prosent av de som deltok i dette programmet i 2018 (130 personer totalt deltok), var internflyktninger (UNHCR, møte 2019).

Boligprogrammet er enormt underfinansiert, ifølge Flyktninghjelpen (møte 2019). Slik Landinfo forstår det, dekker budsjettet bare en liten del av de som søker.

Lokale myndigheter gir mulighet for boliglån. Per september 2019 lå renten på 20 prosent for vanlige folk, mens den for internflyktninger var satt til 19 prosent. Når det søkes om lån, må dokumentasjon på tilstrekkelig inntekt legges ved. Dette er problematisk for internflyktninger, mente flere NGO-er Landinfo intervjuet i Kharkiv, ettersom mange ikke har tilstrekkelig høy lønn; mange er eldre, de består av familier med en voksen eller de er uten jobb.

3.2.1 Kollektive sentre

Det finnes kollektive sentre der de mest sårbare internflyktningene bor. Her bor de som ikke har råd til å leie bolig privat (Flyktninghjelpen, møte 2019; UNHCR, møte 2019). Per september 2019 var det cirka 5000 til 7000 personer som bodde i slike sentre. Tallet var mye høyere tidligere fordi mange etter hvert har ordnet seg med egen bolig (UNHCR, møte 2019).

Kollektive sentre stenger nå ned flere steder fordi de kun var ment som midlertidige tiltak. De fleste sentrene som er igjen, ligger i regjeringskontrollert område av Donetsk fylke (Flyktninghjelpen, møte 2019).

Landinfo besøkte et slikt senter, Modular town, i Kharkiv. Dette er en såkalt modulby, bestående av brakker bygget for internflyktninger i 2014, med midler fra Tyskland. Myndighetene i Kharkiv ønsket å stenge dette senteret i september

2019.⁹ Da bodde det fremdeles 235 mennesker der, hovedsakelig vanskeligstilte som ikke hadde råd til å leie privat. De ansvarlige myndighetene for internflyktninger i Kharkiv opplyste til Landinfo at de hadde tilbudt alternative boliger til de som bodde der, men at de hadde avslått fordi boligene lå for usentralt til. NGO-ene Landinfo møtte i Kharkiv bekreftet at det hadde vært tilfeller der internflyktninger avsto tilbud om bolig fordi de mente de ikke lå sentralt nok til. Andre, hovedsakelig familier med mange barn, har imidlertid avslått tilbud fordi boligene har vært for små. UNHCR i Kharkiv (møte, september 2019) stilte seg derimot tvilende til om myndighetene i Kharkiv faktisk hadde gitt noe tilbud til beboerne i Modular town.

3.3 Alderspensjon

Alle kildene Landinfo intervjuet om internflyktnings situasjon, nevnte tilgangen til alderspensjon som en utfordring. I august 2014 var det registrert 1,2 millioner pensjonister i separatistkontrollerte områder. I desember 2018 rapporterte det ukrainske pensjonsfondet at det kun var 562 000 pensjonister med fast bostedsregistrering i separatistkontrollerte områder som fortsatt mottok pensjon (UNHCR 2019b, s. 1). Opp til 700 000 pensjonister i separatistkontrollerte områder skal ha mistet pensjonene sine (Flyktninghjelpen, møte 2019).

Det er flere årsaker til at mange eldre har mistet alderspensjonen. For det første er det mange pensjonister i separatistkontrollerte områder som ikke har flyttet til regjeringskontrollerte områder, som følge av høy alder, funksjonsnedsettelse, mv. Da den ukrainske regjeringen i 2014 bestemte at staten skulle stoppe utbetaling av pensjoner og sosiale tjenester i områder som ikke er under kontroll av ukrainske myndigheter, bortfalt pensjonen deres. For det andre reiser mange pensjonister som har bosatt seg i regjeringskontrollerte områder og registrert seg som internflyktninger, frem og tilbake over kontaktlinjen for å holde kontakt med slektninger og for å se til bolig og annen eiendom de fortsatt har der. Som tidligere nevnt, sjekker myndighetene annenhver måned om internflyktninger har oppholdt seg utenfor regjeringskontrollerte områder i mer enn 60 dager, i såkalt bostedskontroll (se kap. 2.3). Dersom oppholdet overskrider 60 dager, bortfaller registreringen som internflyktning. Dermed bortfaller også utbetaling av ytelser, inkludert alderspensjon (Flyktninghjelpen, møte 2019; UNHCR 2019b, s. 2).

Noen pensjonister som har mistet pensjon som følge av bostedskontroll, tar sakene til domstolen. I en avgjørelse i ukrainsk høyesteretts storkammer i mai 2018¹⁰ uttalte Høyesterett at kontrollene myndighetene gjennomfører, ikke er et lovlig middel til å stoppe pensjonsutbetalinger. I juli 2018 kom den administrative klagedomstolen i Kyiv frem til at myndighetene ikke lenger skal kontrollere

⁹ Per april 2020 er senteret fremdeles ikke stengt (UNHCR, e-post april 2020).

¹⁰ Saken gjaldt en internflyktning fra Donetsk som hadde fått pensjonen sin suspendert siden april 2017. Dette hadde skjedd som følge av en bostedskontroll. Den ukrainske NGO-en R2P ga klageren juridisk bistand i saken.

bostedet til internflyktninger eller suspendere pensjoner som følge av hjemmebesøk (UNHCR 2018; 2019b, s. 2; R2P, møte 2019). I desember 2018 opprettholdt ukrainsk høyesterett avgjørelsen til den administrative klagedomstolen om at kravene til bostedskontroll for internflyktninger er i strid med ukrainsk lov. Domstolen mente at det gir begrenset tilgang til pensjoner og bidrar til en diskriminering av internflyktninger sammenlignet med andre pensjonister i landet (UNHCR 2019b, s. 5).

Avgjørelsen i høyesterett har medført at internflyktninger som nå tar slike saker til domstolen, stort sett får medhold. Behandlingen av slike saker tar heller ikke mer enn tre til fire uker. Før kunne slike saker ta opptil ett år (R2P, møte i Kharkiv 2019).

Et annet problem, ifølge R2P (møte 2019), er at iverksettelsen av dommene, det vil si utbetaling av det staten skylder internflyktningene i alderspensjon, tar for lang tid. Dette skyldes hovedsakelig mangel på penger i statsbudsjettet. Det er mange saker til behandling i domstolene som følge av dette.

Slik Landinfo forstår det, har ikke myndighetene per i dag endret reglene for pensjonsutbetalinger til pensjonister fra separatistkontrollerte områder, til tross for avgjørelsen i ukrainsk høyesterett. I november 2019 ble det lagt frem et nytt lovforslag for parlamentet, som per i dag ikke er ferdig behandlet. Lovforslaget foreslår blant annet:

- Å skille pensjon fra registrering som internflyktning.
- Innføre konkrete prosedyrer for å betale etterslep på pensjonsutbetalinger.
- Innføre forenklede prosedyrer for å stadfeste om man er kvalifisert til pensjon.
- Innføre obligatorisk id-sjekk hver sjette måned (HRW 2020a).

3.4 Helsetjenester

De siste 2-3 årene har det stort sett ikke vært noen problemer med tilgang til helsetjenester for internflyktninger. De får helsehjelp på lik linje med andre ukrainske borgere. Dette opplyste flere NGO-er som jobber med å bistå internflyktninger (møte i Kharkiv 2019).

I IOMs undersøkelse av internflyktnings situasjon i juli-september 2019, svarte 77 prosent av de spurte at de var fornøyd med tilgangen til helsetjenester.

- I byer med mer enn 100 000 innbyggere var 87 prosent fornøyd med tilgangen til helsetjenester.
- I byer med under 100 000 innbyggere var 70 prosent fornøyd.
- På landsbygda var 47 prosent fornøyd.

Misnøyen med tilgangen til helsetjenester var med andre ord størst på landsbygda. IOMs respondenter var imidlertid mer fornøyd i 2019 enn i tidligere undersøkelser (IOM 2019, s. 31).

3.5 Funksjonshemmede og uføre

Det anslås at omkring fire prosent av alle internflyktninger har en funksjonshemming/er uføre. Funksjonshemmede/uføre vurderes som en av de aller mest sårbare gruppene blant internflyktingene. Ifølge UNHCR var manglende tilgang til støtte en av de store utfordringene blant funksjonshemmede internflyktninger i 2016 (som sitert i Kuznetsova 2017, s. 10). Forskeren Irina Kuznetsova ved universitetet i Birmingham, som har studert internflyktingers situasjon, viser dessuten til at internflyktninger med funksjonshemminger har vært spesielt rammet av diskriminering på jobbmarkedet.

Funksjonshemmede/uføre internflyktninger har krav på en statlig økonomisk støtte på lik linje med andre fordrevne, men beløpet er høyere (se kapittel 3.1 for satsene til de som ikke er uføre).

- Personer med den mest alvorlige formen for funksjonshemming/uførhet (første grad) mottar 2700 UAH (1020 NOK) per måned.¹¹
- Personer med andre grads funksjonshemming/uførhet mottar 2400 UAH (905 NOK).
- Personer med tredje grads funksjonshemming/uførhet mottar 2100 UAH (790 NOK).
- En familie som har ett funksjonshemmet medlem, får 3400 UAH per måned.
- Dersom en familie har to eller flere funksjonshemmede/uføre medlemmer, er det ingen maksgrense for hvor mye støtte de kan motta (slik det tilsvarende er for familier med flere enn tre barn, se kapittel 3.1) (UNHCR, e-post mars 2020).

I tillegg til den økonomiske støtten som fordrevne får, har funksjonshemmede/uføre internflyktninger krav på uførhetspensjon. Dette er noe alle uføre/funksjonshemmede ukrainske borgere med en viss grad av uførhet har krav på. Det er staten ved pensjonsfondet som betaler denne pensjonen. Uføre/funksjonshemmede internflyktninger får imidlertid bare denne pensjonen etter at de har registrert seg som fordrevne (på samme måte som alderspensjon, se kap. 3.3). Som for alderspensjon, kan uførhetspensjonen suspenderes dersom personen ikke er til stede når det foretas bostedskontroll. Ved suspensjon kan den kun gjenopptas etter domstolsbehandling (UNHCR, e-post mars 2020).

¹¹ Valuta er omregnet i slutten av mars 2020.

Når en ufør/funksjonshemmet internflyktning flytter til et nytt administrativt distrikt (som vanligvis er et fylke eller en stor by), må vedkommende omregistrere seg ved pensjonsfondet på det nye bostedet for å få utbetalt uførhetspensjonen. En slik omregistrering innebærer at det vil ta én til to måneder før støtten utbetales på det nye stedet (UNHCR, e-post mars 2020). Det har blitt rapportert at uføre/funksjonshemmede internflyktninger har hatt vanskeligheter med å få uførhetspensjonen utbetalt på sitt nye bosted (NGO-er, møte i Kharkiv september 2019). Det er særlig prosessen med å bevise at man har rett til stønad som skal være tungvinn og streng. Spesielt tidkrevende er det å skaffe påkrevet dokumentasjon for å bevise status som ufør/funksjonshemmet (People in Need 2018).

På generelt grunnlag mottar regionale myndigheter overføringer fra staten basert på hvor mange mennesker som er fast bosatt (bostedsregistrert) i regionen. Det lokale budsjettet er beregnet for å dekke utgifter til registrerte innbyggere (ikke internflyktninger). Ifølge lokale myndigheter har de lite rom for å støtte internflyktninger med subsidier til kjøp/leie av boliger og andre tiltak, utover det de får fra staten. Dersom lokale myndigheter skal gi ekstra støtte, må de bruke av budsjettet som skal dekke de faste innbyggerne. Lokale myndigheter forklarte overfor Landinfo at de også har fastboende som trenger støtte til bolig, og at de synes det er vanskelig å gi privilegier til internflyktninger fremfor lokalbefolkningen (Department of Social Protection, møte i Kharkiv 2019).

Mange internflyktninger med funksjonshemninger bor i kollektive sentre fordi de ikke har økonomi til å leie bolig på det private leiemarkedet (se mer om kollektive sentre i kap. 3.2.1). Forholdene i slike sentre beskrives ofte som dårlige, og er sjelden tilrettelagt for personer med ulike typer funksjonshemninger (HRW 2020b). På boligmarkedet for øvrig rapporteres det om at utleiere kvier seg for å leie ut bolig til sårbare internflyktninger, slik som store barnefamilier og personer med funksjonshemming. Årsaken er at de utgjør en større «usikkerhet» enn andre internflyktninger og dermed blir sett på som en «tilleggsbelastning» (NGO-er, møte i Kharkiv september 2019).

3.6 Psykiske lidelser blant internflyktninger

Det er behov for psyko-sosial støtte til internflyktninger. Mye stress og spenning har bygget seg opp over flere år, og mange har traumer fra konflikten. I tillegg lever mange med en usikkerhet knyttet til fremtiden (UNHCR, møte 2019).

I 2018 gjennomførte University of Birmingham og Ukrainian Catholic University en studie om psykisk helse hos både internflyktninger og fastboende befolkning. Deltakerne i studien var voksne personer bosatt på regjeringskontrollert side av kontaktlinjen. Studien viste at 20,2 prosent av internflyktninger og 12,2 prosent av den generelle befolkningen lider av moderat eller alvorlig angst. Depresjon ble funnet hos 25 prosent av internflyktninger, mens det lå på 14 prosent i

befolkningen for øvrig. 16 prosent av internflyktninger led av alvorlig angst og depresjon, mens tallet for den øvrige befolkningen var 8 prosent (Kuznetsova m.fl. 2019, s. 2).

Blant internflyktninger med psykiske lidelser, viste både ovennevnte studie og en studie fra 2016¹² at kvinnelige internflyktninger var i flertall. Begge studiene avdekket i tillegg et «behandlingsgap»: respondenter som hadde blitt vurdert som behandlingstrengende, hadde ikke fått behandling. En forklaring er at mange av de som har psykiske lidelser, ikke oppsøker profesjonell hjelp. Ofte skyldes det generelle fordommer og stigmatisering av psykiske lidelser i Ukraina. Det er i tillegg mangel på gratis tjenester for denne typen helseproblemer, slik at mange ikke har råd til å oppsøke relevant helsehjelp. Det er også en generell mangel på spesialister som jobber med personer med krigstraumer (Roberts et al 2017, s. 6, 16, 21, 22, 23).

3.7 Kompensasjon for skadet eller ødelagt eiendom

Det anslås at om lag 50 000 boliger har blitt skadet eller ødelagt på begge sider av kontaktlinjen i løpet av årene med konflikt. I tillegg er landområder belagt med miner og andre udetonerte eksplosiver (NRC 2020).

Personer som ønsker å få kompensasjon for skadet eller ødelagt eiendom som følge av konflikten i øst, har måttet gå gjennom rettssystemet for å få dette. Det er loven om sivil beskyttelse som brukes for å få kompensasjon – kompensasjon for skade påført som følge av en kriminell handling. I dette tilfellet vil det være snakk om en terrorhandling. I 2015 erklærte Ukraina offisiell unntakstilstand (sosial og militær) i Donetsk og Lugansk fylker. Dette aktiverte et system for beskyttelse av sivile, som medfører at staten må gi kompensasjon i tilfeller der boliger skades og ødelegges (Protection Cluster Ukraine 2020).

Det tar lang før en sak om kompensasjon er ferdig behandlet i domstolene. I 2018 var gjennomsnittlig behandlingstid 20 måneder (NRC 2018, s. 5). Det kan også ta mye lengre tid, da domstolene i Ukraina generelt er underbemannet og det er lange køer av ubehandlede saker (Lapin, møte i Kyiv september 2019; Kharkiv Human Rights Group, møte i Kharkiv september 2019). Per oktober 2019 var det registrert 152 sivile saker under behandling i ukrainske domstoler for kompensasjon av ødelagt eiendom (Protection Cluster Ukraine 2020). Det er særlig den norske Flyktningshjelpen som jobber med dette spørsmålet overfor ukrainske myndigheter. De anmoder myndighetene om å etablere et mer effektivt system, utenfor rettssystemet, som også kan hjelpe flere.

¹² Studien ble foretatt av forskere ved International Alert, Global Initiative on Psychiatry – Tbilisi og London School of Hygiene and Tropical Medicine (Roberts et al 2017).

I juli 2019 ble det innført en ny prosedyre for betaling av kompensasjon for personer omfattet av unntakstilstanden. Protection Cluster Ukraine (2020) skrev i januar 2020 at denne prosedyren fortsatt ikke har trådt i kraft som følge av manglende virkemidler.

4 Holdninger overfor internflyktninger

Alle kildene Landinfo intervjuet om dette temaet, var samstemte om at lokalbefolkningen generelt har en positiv holdning overfor internflyktninger (Caritas; Station Kharkiv; R2P; IOM; UNHCR; Flyktningehjelpen, møter i Kharkiv og Kyiv september 2019).

I IOMs undersøkelse fra juli-september 2019 mente 54 prosent av de spurte at de hadde blitt integrert i lokalsamfunnet, mens 34 prosent mente de var delvis integrert. Syv prosent mente de ikke var integrert. Kyiv var det stedet der internflyktningene følte seg mest integrert, dernest fulgte regionene i vest, mens de østlige regionene i landet fikk lavest skår. De viktigste årsakene til at internflyktningene følte seg integrert, var bolig, dernest fast inntekt og jobb. Andre forhold som betydde noe, var i synkende rekkefølge: familie og venner på bostedet, tilgang til offentlige tjenester, støtte fra lokalmiljøet, enkel tilgang til dokumenter og deltagelse i lokalvalg. 69 prosent av de spurte sa de stolte helt eller mye på lokalbefolkningen på sitt nye bosted. Tilliten til lokalbefolkningen var høyere i byer enn i mindre byer og på landsbygda (IOM 2019, s. 40-43).

I den nevnte IOM-undersøkelsen oppga 85 prosent at de følte seg trygge på sitt nåværende bosted (IOM 2019, s. 28). IOM opplyste i et møte med Landinfo at holdningene overfor internflyktninger har forbedret seg etter hvert som årene har gått, og internflyktningene har blitt integrert. I henhold til undersøkelsen følte 8 prosent seg diskriminert (IOM 2019, s. 45). Denne prosentandelen har falt med 10 prosent hvert år de siste årene (IOM, møte 2019).

UNHCR (møte 2019) mente at internflyktninger kan oppleve diskriminering når de skal leie bolig og ved ansettelse. Dette bekreftes av funn fra IOMs siste undersøkelse (IOM 2019, s. 45). Ifølge UNHCR er det få forekomster av hatefulle ytringer eller andre konfliktsituasjoner rundt internflyktninger. Det har vært tilfeller av konflikt mellom internflyktninger og krigsveteraner fra det ukrainske militæret, særlig i Mikhalaev-regionen i sør, men generelt er situasjonen rolig, ifølge UNHCR.

Internflyktninger sier de møter mest intoleranse i østlige deler av Ukraina, og mindre i sentrale og vestlige områder som Kyiv og Lviv (IOM; Flyktninghjelpen, møter september 2019).

5 Referanser

Skriftlige kilder

- Bertelsmann Stiftung (2016, januar). *Facts on the European dimension on displacement and asylum: Ukraine*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. Tilgjengelig fra https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/user_upload/EZ_Factsheet_Ukraine_160212_ENG.pdf [lastet ned 19. mars 2020]
- Council of Europe (2016). *Enhancing the national legal framework in Ukraine for protecting the human rights for internally displaced persons*. Strasbourg: Council of Europe. Tilgjengelig fra <https://rm.coe.int/1680697cbc> [lastet ned 15. november 2017]
- Ferris, E., Mamutov, S., Moroz, K. & Vynogradova, K. (2015, mai). *Off to a shaky start: Ukrainian government responses to internally displaced persons*. Washington, D.C.: Brookings Institution. Tilgjengelig fra <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Ukrainian-Govt-Responses-to-Internal-Displacement-May-2015.pdf> [lastet ned 10. mars 2020]
- Holm, M. (2015). *Ukraina: hvor vil det ende?* Oslo: NUPI. Tilgjengelig fra <http://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/2015/Ukraina-Hvor-vil-det-ende> [lastet ned 4. desember 2017]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2017, 17. februar). *Ukraine: dangers, unnecessary delays at crossing points*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2017/02/17/ukraine-dangers-unnecessary-delays-crossing-points> [lastet ned 18. mars 2020]
- HRW (2020a, 24. januar). *People with limited mobility can't access pensions*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/01/24/ukraine-people-limited-mobility-cant-access-pensions> [lastet ned 24. mars 2020]
- HRW (2020b, 16. mars). *We live like we are homeless*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/03/16/we-live-we-are-homeless> [lastet ned 31. mars 2020]
- IDMC, dvs. Internally Displacement Monitoring Center (u.å). *What is internal displacement*. Genève: IDMC. Tilgjengelig fra <https://www.internal-displacement.org/internal-displacement> [lastet ned 10. mars 2020]
- IDMC (2016, 19. desember). *Ukraine: Translating IDPS' Protection into Legislative Action. Prominent gaps in Ukraine's IDP law remain despite some improvements*. Genève: IDMC. Tilgjengelig fra <https://www.internal-displacement.org/publications/ukraine-translating-idps-protection-into-legislative-action> [lastet ned 7. april 2020]
- IDMC (2018a, mai). *The difficulties in counting IDPs in Ukraine*. Genève: IDMC. Tilgjengelig fra <https://www.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/2018-GRID-spotlight-ukraine.pdf> [lastet ned 23. mars 2020]
- IDMC (2018b, desember). *Humanitarian needs overview*. Genève: IDMC. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/ukraine_2019_humanitarian_needs_overview_en.pdf [lastet ned 19. mars 2020]
- IOM, dvs. International Organisation for Migration (2020, 21. Februar). *"Struggling to get through each day." New IOM IDP Survey from Ukraine*. Genève: IOM. Tilgjengelig fra <https://www.iom.int/news/struggling-get-through-each-day-new-iom-idp-survey-ukraine> [lastet ned 10. mars 2020]

- IOM (2019, september). *National monitoring system report. On the situation of internally displaced persons*. Genève: IOM. Tilgjengelig fra http://ukraine.iom.int/sites/default/files/nms_round_15_eng_screen.pdf [lastet ned 17. mars 2020]
- IRB, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2017, 20. juli). *Ukraine: Residence registration system including procedures and requirements to register; rights associated with registration; information recorded and who has access to registered information; penalties for unauthorized use of residence registration information*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <https://www.refworld.org/docid/598c68ff4.html> [lastet ned 23. mars 2020]
- Kuznetsova, I. (2017). *Three years after displacement: the everyday lives of Ukraine's IDPs*. Birmingham: University of Birmingham. Tilgjengelig fra <https://idpukraine.files.wordpress.com/2017/11/three-years-after-displacement-the-everyday-lives-of-ukraines-idps.pdf> [lastet ned 26. mars 2020]
- Kuznetsova, I., Mikheieva, O., Catling, J., Round, J. & Babenko, S. (2019, januar). *The Mental Health of Internally Displaced People and the General Population in Ukraine*. Birmingham: University of Birmingham & Ukrainian Catholic University. Tilgjengelig fra https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/mental_health_of_idps_and_general_population_in_ukraine.pdf [lastet ned 26. mars 2020]
- Lifos (2015, 13. november). *Ukraina. Internflyktninger*. Norrkøping: Lifos. Tilgjengelig fra <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=36221> [lastet ned 29. september 2017]
- NRC, dvs. Norwegian Refugee Council (2018). *Pursuing compensation for properties damaged or destroyed as a result of hostilities in the armed conflict in eastern Ukraine: Gaps and opportunities. March-October 2018*. Oslo: NRC. Tilgjengelig fra https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/0.2-pursuing-compensation-for-properties-damaged-or-destroyed-as-a-result-of-hostilities-in-the-armed-conflict-in-eastern-ukraine-gaps-and-opportunities/nrc-study_pursuing-compensation-for-damaged-or-destroyed-property_eng.pdf [lastet ned 25. mars 2020]
- NRC (2020, 9. januar). *Ukraine: a humanitarian roadmap – key messages*. Oslo: NRC. Tilgjengelig fra <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/ukraine/a-humanitarian-roadmap-key-messages/humanitarian-roadmap-key-messages-eng.pdf> [lastet ned 24. mars 2020]
- OHCHR, dvs. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2019). *Report on the human rights situation in Ukraine 16 August to 15 November 2019*. Genève: OHCHR. Tilgjengelig fra https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/28thReportUkraine_EN.pdf [lastet ned 12. mars 2020]
- OSSE, Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (2019, 21. november). *Daily report 276/2019*. Wien: OSSE. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/439772?download=true> [lastet ned 25. mars 2020]
- People in Need (2018, 25. juli). *Hoping again: four years of displacement for children with disabilities in the Donbas*. Praeg: People in Need. Tilgjengelig fra <https://www.clovekvtisni.cz/en/hoping-again-four-years-of-displacement-for-children-with-disabilities-in-the-donbas-5188gp> [lastet ned 26. mars 2020]
- Protection Cluster Ukraine (2020, januar). *Compensation for property damaged or destroyed as a result of the conflict in Eastern Ukraine: key messages*. Kyiv: Protection Cluster Ukraine. Tilgjengelig via Reliefweb https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/01_2020_compensation_advocacy_note_eng.pdf [lastet ned 25. mars 2020]

- Roberts, B., Makashvili, N. & Javakhishvili, J. (2017, mai). *Hidden burdens of conflict: issues of mental health and access to services among internally displaced persons in Ukraine*. Tbilisi/London: International Alert, GIP-Tbilisi, London School of Hygiene and Tropical Medicine. Tilgjengelig fra http://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_HiddenBurdensConflictIDPs_EN_2017.pdf [lastet ned 26. mars 2020]
- Sokolova, H. (2019, 30. januar). Ukraine's invisible voters. *Open Democracy*. Tilgjengelig fra <https://www.opendemocracy.net/en/odr/ukraines-invisible-voters/> [lastet ned 24. mars 2020]
- Ukrinform (2020, 24. februar). Over 1,4 million IDPs registered in Ukraine. *Ukrinform*. Tilgjengelig fra <https://www.ukrinform.net/rubric-society/2883041-over-14-mln-idps-registered-in-ukraine-social-policy-ministry.html> [lastet ned 12. mars 2020]
- UN Ukraine (2019, februar). *Freedom of movement across the line of contact in Eastern Ukraine*. New York: UN Ukraine. Tilgjengelig fra <http://un.org.ua/images/documents/4716/Briefing%20Note%20Freedom%20of%20movement-eng.pdf> [lastet ned 31. mars 2020]
- UNHCR (2018, 7. september). *Supreme court of Ukraine takes landmark decision to protect pension rights of IDP's*. Kyiv: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.unhcr.org/ua/en/13089-supreme-court-of-ukraine-takes-landmark-decision-to-protect-pension-rights-of-idps.html> [lastet ned 23. mars 2020]
- UNHCR (2019a, 23. januar). *Affordable housing programme for IDPs – evaluation report*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2019/01/2019-UNHCR-Evaluation-of-State-Youth-Fund-Housing-Programme-%E2%80%93-Final-Report.ENG_-1.pdf [lastet ned 2. april 2020]
- UNHCR(2019b, februar). *Briefing note: Pensions for IDPs and persons living in the areas not controlled by the government in the east of Ukraine*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <http://www.un.org.ua/images/documents/4719/Briefing%20Note%20on%20Pensions-eng.pdf> [lastet ned 23. mars 2020]

Muntlige kilder

- Flyktninghjelpen i Ukraina. Møte med representanter i Kyiv, 19. september 2019.
- IOM. Møte med representanter i Kyiv, 19. september 2019.
- Kharkiv Human Rights Group. m.fl. Møte i Kharkiv, 16. September 2019.
- Kuznetsova, I. Forsker ved University of Birmingham. E-post november 2017.
- Lapin, O. Advokat, jobber for NGOen R2P. Møte i Kyiv, 18. september 2019.
- NGO-er (Caritas, Station Kharkiv, R2P) som jobber med internflyktninger. Møte i Kharkiv, 17. september 2019.
- R2P, ved representant. Møte i Kharkiv, 17. september 2019.
- UNHCR ved representanter. Møter i Kharkiv 16 og 17. september 2019 og i Kyiv 18. september 2019. E-post 31. mars 2020.